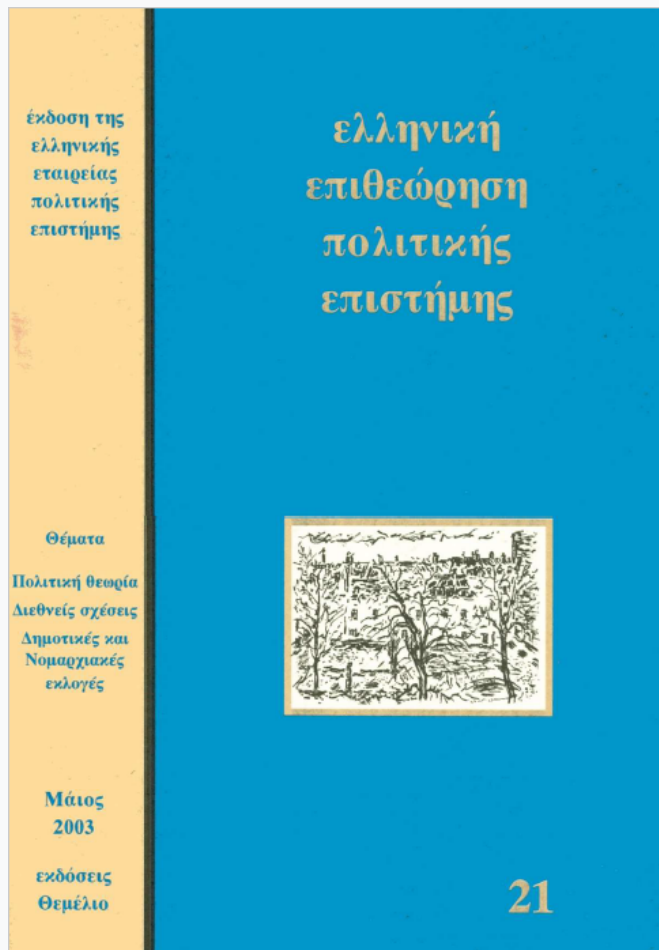

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 21, Αρ. 1 (2003)

Νομαρχιακές εκλογές 1994-2002: Εκλογές δεύτερης τάξεως;

Γιάννης Μαύρης

doi: [10.12681/hpsa.14760](https://doi.org/10.12681/hpsa.14760)

Copyright © 2017, Γιάννης Μαύρης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μαύρης Γ. (2017). Νομαρχιακές εκλογές 1994-2002: Εκλογές δεύτερης τάξεως;. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 21(1), 95–105. <https://doi.org/10.12681/hpsa.14760>

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1994-2002: ΕΚΛΟΓΕΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΤΑΞΕΩΣ;

1. Ο ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΩΝ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ: ΜΕΤΑΞΥ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ, ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ

Με την εισαγωγή της Β'βάθμιας αυτοδιοίκησης (Ν.2218/13.7.94), μια «νέου τύπου» εκλογική αναμέτρηση ήλθε να προστεθεί στις ήδη υπάρχουσες βουλευτικές, δημοτικές/κοινοτικές και ευρωεκλογές. Ύστερα από πολύχρονες και επανειλημμένες αναβολές, η διενέργεια των πρώτων νομαρχιακών εκλογών, τον Οκτώβριο του 1994, κατέγραψε για πρώτη φορά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του νέου τύπου εκλογικής αναμέτρησης και ανέδειξε τις ομοιότητες και τις διαφορές, συγκριτικά με τους ήδη καθιερωμένους τύπους εκλογικών αναμετρήσεων. Οι νομαρχιακές εκλογές κατέλαβαν, εξ' αρχής, μια αυτοτελή και ενδιάμεση θέση, αφενός μεταξύ των δημοτικών-κοινοτικών εκλογών και των ευρωεκλογών, και αφετέρου των βουλευτικών εκλογών. Στη βάση της εμπειρίας που διατίθεται σήμερα από τρεις νομαρχιακές αναμετρήσεις (1994, 1998, 2002) επιχειρείται μια πρώτη διατύπωση ορισμένων συμπερασμάτων, σχετικά με αυτή τη μορφή εκλογικής αναμέτρησης.

Η ταυτόχρονη διεξαγωγή των νομαρχιακών εκλογών με τις δημοτικές/κοινοτικές, που καθιερώθηκε με το Π.Δ. 30/1996, δυσχεραίνει ως έναν βαθμό τη διακριτή μελέτη τους, καθότι η διερεύνηση των ειδικών χαρακτηριστικών τους δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί ανεξάρτητα από τις δεύτερες. Δεν υπάρχει όμως καμία αμφιβολία, ότι ανάμεσα στις δύο αναμετρήσεις υφίστανται σημαντικές διαφορές.¹ Πώς οριοθετούνται οι νομαρχιακές εκλογές, ως προς

* Ο Γιάννης Μαυρής είναι διδάκτορας πολιτικής επιστήμης.

1. Όπως είναι γνωστό, με τον νόμο 2218/13.7.94 συγκροτήθηκε ο Β' βαθμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης και συστήθηκαν ως δεύτερη βαθμίδα οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, οι νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις (Ν.Α.). Σύμφωνα με το άρθρο 1 του νόμου, «οι Ν.Α. έχουν προορισμό την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική

τις υπόλοιπες μορφές εκλογικών αναμετρήσεων; Η απάντηση που ακολουθεί εστιάζεται σε επτά σημεία:

α. Η επιλογή του γεωγραφικού χώρου: ομοιότητα με τις βουλευτικές

Ως γεωγραφικός χώρος της εκλογικής αναμέτρησης για τον Β' βαθμό Τ.Α., επιλέχθηκε ο Νομός, όπως ισχύει και για τις βουλευτικές εκλογές. Οι λόγοι επιλογής του Νομού, ως χώρου διοικητικής ευθύνης και δράσης της Β' βαθμίας αυτοδιοίκησης είναι απλοί: οι Νομοί της χώρας αποτελούν, κατ' εξοχήν, τις ιστορικά διαμορφωμένες οικονομικές, κρατικές, πολιτικές και πολιτιστικές ενότητες, ενώ ισχυροί παραμένουν ακόμη οι δεσμοί ταυτότητας και συνείδησης των κατοίκων με την περιοχή τους.² Επομένως, ο χώρος της αναμέτρησης (ο Νομός), συνιστά βασικό σημείο σύγκλισης και συνέχειας νομαρχιακών και βουλευτικών εκλογών.

β. Το εκλογικό σύστημα: σημείο σύγκλισης με τις δημοτικές

Το εκλογικό σύστημα που καθιερώθηκε για την ανάδειξη των αιρετών αρχών της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης είναι το *πλειοψηφικό σε δύο γύρους*. Το συγκεκριμένο εκλογικό σύστημα, που ενισχύει τον διπολικό χαρακτήρα της εκλογικής αναμέτρησης και ανατροφοδότησε ιστορικά την αντιπαράθεση Αριστεράς/Δεξιάς στο Α' βαθμιο επίπεδο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (δήμοι-κοινότητες), μεταφέρθηκε πλέον στο επίπεδο του Νομού. Αντίστροφα από το γεωγραφικό επίπεδο της αναμέτρησης, το εκλογικό σύστημα συνιστά, επομένως, σημείο σύγκλισης με τις δημοτικές και διαφοροποίησης από τις βουλευτικές εκλογές.

ανάπτυξη της περιφέρειάς τους», ενώ διευκρινίζεται ταυτόχρονα, ότι «οι Ν.Α. δεν ασκούν εποπτεία στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτης βαθμίδας (ΟΤΑ) και δεν θίγουν τις αρμοδιότητές τους. Μεταξύ των δύο βαθμίδων τοπικής αυτοδιοίκησης δεν υφίσταται ιεραρχική σχέση».

2. Η προηγούμενη παρατήρηση δεν ισχύει για τις μητροπολιτικές Νομαρχίες Αθηνών-Πειραιώς, Ανατολικής και Δυτικής Αττικής, όπου δεν υφίστανται ισχυρές τοπικές συλλογικές ταυτότητες.

γ. Ο βαθμός κομματικοποίησης: στοιχείο διαφοροποίησης από τις δημοτικές

Μεταξύ δημοτικής και νομαρχιακής αναμέτρησης παρατηρείται σαφώς διαφορετικός βαθμός κομματικοποίησης. Τα κριτήρια των ψηφοφόρων είναι στις νομαρχιακές εκλογές περισσότερο κομματικά από ό,τι στις δημοτικές. Ο διαφορετικός βαθμός κομματικοποίησης που παρατηρείται είναι χαρακτηριστικός για την ενδιαμέση, αλλά ταυτοχρόνως και για την άνιση τοποθέτηση των νομαρχιακών εκλογών, απέναντι στις δημοτικές και τις βουλευτικές. Με βάση την ανάλυση των κομματικών υποστηρίξεις των υποψηφίων για το νομαρχιακό αξίωμα, στις εκλογές του 1994 και 1998 προκύπτει ότι, ενώ μεταξύ των υποψηφίων νομαρχών, οι *αμιγώς μονοκομματικές υποψηφιότητες* αντιπροσώπευαν το 1994 το 72% και το 1998 το 65,4% του συνόλου των υποψηφίων, μεταξύ των υποψηφίων δημάρχων περιοριζόνταν το 1994 στο 55,2% και το 1998 στο 50,6% (πίνακας 1). Αντιστρόφως, οι *πολυκομματικές υποψηφιότητες* το 1998 αποτελούσαν στις δημοτικές το 39,6%, ενώ περιοριζόνταν στις νομαρχιακές μόνον στο 18,5%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Μονοκομματικές υποψηφιότητες, 1994-1998 (%)

	Νομαρχιακές	Δημοτικές	Ν-Δ
1994	72,0	55,2	+16,8
1998	65,4	50,6	+14,8

Πηγή: Γ. Μανρής, επεξεργασία εκλογικών αποτελεσμάτων.

δ. Οι κομματικές συμμαχίες: διαφοροποίηση από τις βουλευτικές

Λόγω του εκλογικού συστήματος που ισχύει στις νομαρχιακές εκλογές, διευκολύνεται, αλλά και καθίσταται απαραίτητη η *συγκρότηση κομματικών συμμαχιών*, πράγμα που δεν υφίσταται στις βουλευτικές. Χαρακτηριστικά παραδείγματα παρόμοιων συμμαχιών αποτέλεσαν, στις νομαρχιακές του 1998, η συμμαχία ΠΑΣΟΚ/ΣΥΝ και Ν.Δ./ΠΟΛΑΝ, ενώ στις νομαρχιακές του 2002 η συμμαχία ΠΑΣΟΚ/ΣΥΝ (σε μικρότερο βαθμό) και η συμμαχία ΚΚΕ/ΔΗΚΚΙ. Στοιχείο που συνιστά, αναμφίβολα, ιδιαιτερότητα της συγκεκριμένης μορφής εκλογικής αναμέτρησης και στοιχείο διαφοροποίησης της.

ε. Σύγκριση με τις ευρωεκλογές (εκλογές Β' τάξεως)

Οι ευρωπαϊκές εκλογές συνιστούν μια ιδιόμορφη εκλογική διαδικασία, αισθητά διαφορετική από τις αντίστοιχες εκλογές για την ανάδειξη του εθνικού κοινοβουλίου. Και τούτο διότι, μέχρι σήμερα, δεν εκπληρούν τις δύο βασικές λειτουργίες που είναι σύμφυτες με το εκλογικό φαινόμενο, δηλαδή: α) τον *σχηματισμό κυβερνήσεων* και β) τη *διαμόρφωση της κρατικής πολιτικής*. Αντιθέτως στοχεύουν στην ανάδειξη του Ευρωκοινοβουλίου, ενός θεσμού σχετικά απομακρυσμένου από τους πολίτες και σχετικά άγνωστου σε αυτούς. Με βάση τη γενική (ορθή) διαπίστωση του εκλογικού σώματος, σχετικά με τον θεσμικό τους ρόλο, με άλλους όρους το γεγονός πως στις Ευρωεκλογές «διακυβεύονται λιγότερα» απ' ό,τι στις εθνικές εκλογές, οι πρώτες διατηρούν περιορισμένη σημασία για το εκλογικό σώμα και τείνουν να θεωρούνται κατά κανόνα, όπως από αρκετούς και οι τοπικές εκλογές, ως εκλογές «δεύτερης τάξεως». Γεγονός, που αντανακλάται και στη μειωμένη συμμετοχή. Ενώ, όμως, δεν εξυπηρετούν αυτές τις δύο βασικές λειτουργίες, αναδεικνύουν, ως κύρια πλευρά τους μια τρίτη, τη *λειτουργία της νομιμοποίησης* (Reif - Schmitt, 1980· Reif, 1985α· Heath κ.ά., 1996· Heath κ.ά., 1997· Schmitt - Thomassen, 2000). Σε διάκριση με τις ευρωεκλογές, οι νομαρχιακές εκλογές νομιμοποιούν τη διαμόρφωση και άσκηση αρμοδιοτήτων κρατικής πολιτικής στο επίπεδο του Νομού, που εξ άλλου διαθέτει κατά κανόνα και μια ιστορικότητα. Η εμπειρία εφαρμογής έδειξε ότι οι νομαρχιακές εκλογές λειτουργούν διαφορετικά. Δεν πρόκειται επομένως για εκλογές Β' τάξεως, τουλάχιστον με το περιεχόμενο που έχει αποκτήσει ο όρος στη σχετική βιβλιογραφία, διότι δεν παρουσιάζουν –ιδίως οι νομαρχιακές του 2002– κανένα από τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται σε αυτές (Schmitt, 1983· Reif, 1985α).

Η σύγκριση νομαρχιακών-ευρωεκλογών-βουλευτικών εκλογών επαληθεύει την υπόθεση για την ενδιάμεση θέση των πρώτων. Και στις δύο συγκρίσιμες περιπτώσεις: B93/E94/N94 και N98/E99/B00, αποδεικνύεται ότι η επιρροή των δύο κομμάτων διακυβέρνησης (ΠΑΣΟΚ/Ν.Δ.) εμφανίζεται στις νομαρχιακές υψηλότερη από ό,τι στις ευρωεκλογές και χαμηλότερη από ό,τι στις βουλευτικές (πίνακας 2, διαγράμματα 1, 2). Μάλιστα, τα ποσοστά των νομαρχιακών τοποθετούνται συγκριτικά εγγύτερα στα αντίστοιχα ποσοστά κοινοβουλευτικής επιρροής των βουλευτικών, παρά των ευρωεκλογών. Η

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

*Διαφορά εκλογικής επιρροής
μεταξύ Ευρωεκλογών-Νομαρχιακών-Βουλευτικών*

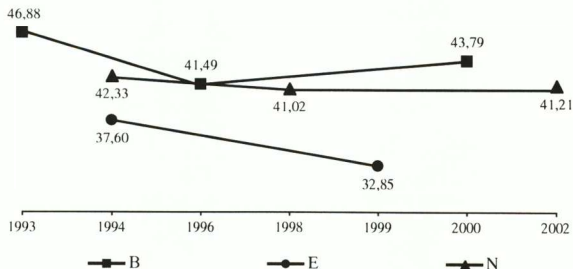
	N94-E94	N94-B93	N98-E99	N98-B96	N98-B00
ΠΑΣΟΚ	+4,73	-4,55	+8,17	-0,47	-2,77
Ν.Δ.	+4,33	-2,34	+4,97	+2,84	-1,77

Πηγή: Γ. Μανωής, επεξεργασία εκλογικών αποτελεσμάτων.

προηγούμενη παρατήρηση ισχύει τόσο για το ΠΑΣΟΚ, όσο και για τη Ν.Δ. Βάση σύγκρισης, επομένως, για την αξιολόγηση του εκλογικού αποτελέσματος των νομαρχιακών εκλογών θα πρέπει να αποτελούν τόσο οι ευρωεκλογές, όσο και οι βουλευτικές εκλογές: οι ευρωεκλογές ως εκλογές Β΄ τάξεως αποτελούν το κατώτατο όριο της εκλογικής υποστήριξης των κομμάτων διακυβέρνησης, ενώ οι βουλευτικές το ανώτερο.

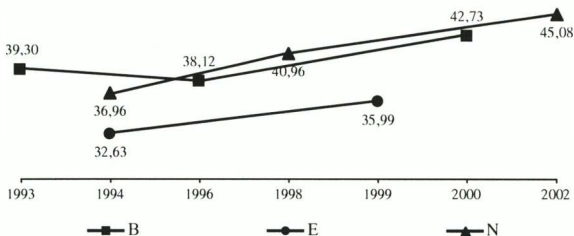
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Η εκλογική επιρροή του ΠΑΣΟΚ, 1993-2002

Πηγή: Εκλογικά αποτελέσματα. Μανωής (1994, 1998, 2000).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Η εκλογική επιρροή της Ν.Δ., 1993-2002

Πηγή: Εκλογικά αποτελέσματα. Μαυρής (1994, 1998, 2000).

στ. Η αυξανόμενη προσωποποίηση της πολιτικής

Ένα άλλο σημείο που θα πρέπει να διευκρινισθεί, είναι ότι η *προσωποποίηση της πολιτικής* δεν αποτελεί την ειδοποιό διαφορά, το στοιχείο εκείνο που κατ' εξοχήν διαφοροποιεί τις νομαρχιακές από τις βουλευτικές εκλογές. Η εντεινόμενη προσωποποίηση της πολιτικής συνιστά ένα γενικό πολιτικό φαινόμενο και συνδέεται ευθέως με δύο σύγχρονες τάσεις: α) την τάση υποβάθμισης των μαζικών κομμάτων, και β) την κυριαρχία των ΜΜΕ στην πολιτική. Αν και αυτή η τάση μπορεί, πράγματι, να εκφράζεται εντονότερα στις βαθμίδες εκείνες της αντιπροσώπευσης που βρίσκονται εγγύτερα στον πολίτη, η αυξανόμενη σημασία των προσώπων δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως αποκλειστική ιδιομορφία της συγκεκριμένης βαθμίδας εκπροσώπησης, των νομαρχιακών ή των δημοτικών εκλογών, αλλά ως ένας βαθύτερος μετασχηματισμός της πολιτικής συνολικά, ανεξαρτήτως βαθμίδας.

ζ. Οι εξελίξεις στο θεσμικό πλαίσιο: επιπτώσεις από τη μεταρρύθμιση «Καποδίστριας» στα ζητήρια της ψήφου

Η εδραίωση του θεσμού, κατά την περίοδο 1994-2002, αύξησε σημαντικά την ορατότητά του, χωρίς ωστόσο να έχει αποσαφηνισθεί πλήρως το πλαίσιο και οι αρμοδιότητες της νομαρχιακής αυτοδι-

οίκησης. Από την άλλη πλευρά, οι θεσμικές εξελίξεις που πυροδότησε η μεταρρύθμιση του προγράμματος «Ι. Καποδίστριας» και η αλλαγή του θεσμικού πλαισίου της Τ.Α., με τη συγκρότηση των ενοποιημένων και ισχυρότερων «Καποδιστριακών» δήμων έχει ενισχύσει τη σημασία των δημοτικών εκλογών ως βαθμίδα της εκπροσώπησης. Η διεύρυνση των αρμοδιοτήτων και η οικονομική ενίσχυση των Α' βαθμίων ΟΤΑ, καθώς και η στρατηγική προώθηση της βαθμίδας της περιφέρειας, ενδεχομένως να τροποποιεί μακροπρόθεσμα τη θεσμική θέση της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης καθιστώντας την περισσότερο ασαφή ή δυσδιάκριτη. Κυρίως όμως, η ενίσχυση του Α' βαθμού της αυτοδιοίκησης ενδέχεται να έχει επιπτώσεις και στα κριτήρια των ψηφοφόρων και να ενισχύει τη διαφοροποίηση δημοτικής/νομαρχιακής ψήφου. Η διαφοροποίηση δημοτικής/νομαρχιακής ψήφου έχει ως αποτέλεσμα η δεύτερη να τείνει, όλο και πιο έντονα πλέον, να λειτουργεί περισσότερο πολιτικά-κομματικά, ως υποκατάστατο σχεδόν της βουλευτικής ψήφου.

2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΠΙΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΤΩΝ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΒΑΘΜΟΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ ΜΕ ΤΙΣ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ

Εξετάζοντας τις νομαρχιακές εκλογές συγκριτικά με τις υπόλοιπες μορφές κοιματικών αναμετρήσεων, διαπιστώθηκε η συνύπαρξη ομοιοτήτων και διαφορών. Ο χώρος διεξαγωγής και το θεσμικό τους αντικείμενο τις κάνει να προσεγγίζουν περισσότερο τις βουλευτικές εκλογές και να απομακρύνονται από τις ευρωεκλογές. Από την άλλη πλευρά, το διαφορετικό εκλογικό σύστημα (πλειοψηφικό σε δύο γύρους), οι κομματικές συμμαχίες που αναπτύσσονται, ανύπαρκτες στις βουλευτικές εκλογές, το φαινόμενο της κοιματικής ανυπακοής, αλλά και η ύπαρξη ενός αριθμού ανεξαρτητών υποψηφίων που διεκδικούν την εκπροσώπηση της κοινωνίας στη βαθμίδα του νομού συνιστούν, πράγματι, ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της νομαρχιακής ψήφου και στοιχείο διαφοροποίησης των νομαρχιακών από τις βουλευτικές εκλογές.

Αυτές οι ιδιαιτερότητες και η πολυμορφία των νομαρχιακών εκλογών, που τις καθιστούν, όχι μόνον θεσμικά, αλλά και πολιτικά μια ιδιαίτερη και διακριτή από τις εθνικές εκλογές αναμέτρηση, αποτυπώθηκαν ευκρινώς στο εκλογικό αποτέλεσμα και των τριών

νομαρχιακών αναμετρήσεων που έχουν λάβει χώρα (1994, 1998, 2002). Επομένως, η νομαρχιακή επιρροή των πολιτικών δυνάμεων δεν ταυτίζεται, ούτε πρέπει να αναχθεί ευθύγραμμα στην εθνική (βουλευτική). Συγκλίνει, εντούτοις, με τη δεύτερη σε μεγάλο βαθμό και, για αυτό, μπορεί κάλλιστα να συγκριθεί με αυτήν. Και κάτι τέτοιο μπορεί να αποδειχθεί εξαιρετικά χρήσιμο στην πολιτική ανάλυση (Μαυρής, 1994, 1998, 2002).

Ωστόσο, εκτός από τα γενικά χαρακτηριστικά, υπάρχουν ακόμη τρεις παράγοντες που επικαθορίζουν τη συγκεκριμένη μορφή που προσλαμβάνει κάθε φορά η νομαρχιακή αναμέτρηση: πρώτον, ο χρόνος («η στιγμή») πραγματοποίησης των νομαρχιακών εκλογών, η απόσταση από τις βουλευτικές εκλογές και η θέση τους στον εκλογικό κύκλο, σε σχέση με τον κύκλο της διακυβέρνησης. Το εάν έπονται μιας βουλευτικής αναμέτρησης ή αν προηγούνται μιας επερχόμενης, ασκεί σημαντική/καταλυτική επίδραση στον χαρακτήρα που προσλαμβάνουν και στην ειδική μορφή του διακυβεύματός τους. Δεύτερον, η πολιτική συγκυρία μέσα στην οποία διεξάγεται δρα, αυτονότητα, στην ίδια κατεύθυνση. Τρίτον, σημαντική επίδραση ασκεί και η συγκυρία του κομματικού συστήματος, που αποτελεί και το δομικότερο όρο του κομματικού ανταγωνισμού. Από αυτή την άποψη, οι δύο πρώτες νομαρχιακές εκλογές (1994, 1998) διαφέρουν από τις τρίτες (2002). Η συγκυρία 1994-1998 αποτέλεσε συγκυρία κλυδωνισμού του ελληνικού κομματικού συστήματος, ενώ η συγκυρία των εκλογών του 2002, συγκυρία επανασταθεροποίησης του δικομματισμού.

Για αυτή τη διαφοροποίηση του χαρακτήρα που προσέλαβαν ιστορικά οι νομαρχιακές εκλογές είναι χαρακτηριστικές δύο εμπειρικές ενδείξεις: α) Με βάση έναν δείκτη ανταγωνισμού, που προκύπτει από τον αριθμό των υποψηφίων στις νομαρχιακές εκλογές, ο ανταγωνισμός αυξήθηκε το 1998 για να περιορισθεί εκ νέου το 2002. Ο δείκτης ανταγωνισμού, που υπολογίζεται με τον λόγο υποψηφίων ανά θέση, αυξήθηκε μεταξύ 1994 και 1998 από 4,1 σε 4,9, αλλά επέστρεψε το 2002 στο 4,1 (πίνακας 3). Και τούτο, διότι οι τάσεις που περιγράφηκαν προηγουμένως είχαν ως αποτέλεσμα να αυξηθεί ο αριθμός των υποψηφίων νομαρχών, από 221 το 1994, σε 262 (+41), δηλαδή κατά 18,6%. Αντιθέτως, στις Ν2002, μετά την έκρηξη του 1998, περιορίσθηκε εκ νέου, σε 221 υποψηφίους (μείωση κατά 15,6%), επανήλθε δηλαδή ακριβώς στα επίπεδα των πρώτων νομαρχιακών εκλογών του 1994. β) Άλλη μια ένδειξη για τη

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

*Αριθμός υποψηφίων Νομαρχιών
στις Νομαρχιακές εκλογές 1994-2002*

	1994	1998	2002	1994-98	1998-02
N	221	262	221	+18,6%	-15,6%
Υποψήφιοι/Θέση	4,1	4,9	4,1		

Πηγή: Γ. Μαυρίης, επεξεργασία εκλογικών αποτελεσμάτων.

διαφοροποίηση του χαρακτήρα των νομαρχιακών εκλογών προκύπτει από τον βαθμό κομματικοποίησης των αναμετρήσεων. Το 1994 εμφανίσθηκαν διπλές υποψηφιότητες προερχόμενες από τα δύο μεγάλα κόμματα στο 28% των νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων (συνολικά 18 υποψήφιοι σε 16 νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις). Λόγω της σχετικής χαλάρωσης των κομματικών ταυτίσεων που παρατηρήθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1990, στις Ν1998 παρατηρήθηκε μαζικοποίηση και γενίκευση του φαινομένου της κομματικής απειθαρχίας («των ανταρτών») που είχε εμφανισθεί και στις πρώτες (Ν1994). Η κομματικοποίηση περιορίσθηκε το 1998 με τον πολλαπλασιασμό των φαινομένων κομματικής ανυπακοής, ενώ το φαινόμενο αφορούσε κυρίως το ΠΑΣΟΚ (16 από τις 54 νομαρχίες). Αντιθέτως, ο βαθμός κομματικοποίησης αυξήθηκε το 2002: στις Ν2002 το ΠΑΣΟΚ είχε να αντιμετωπίσει μόλις 8 περιπτώσεις κομματικής απειθαρχίας και η Ν.Δ. 6 – σαφέστατη ένδειξη για την επανασταθεροποίηση του δικομματισμού.

3. ΟΙ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΕΣ ΤΟΥ 2002

Η διαφοροποίηση νομαρχιακής/βουλευτικής ψήφου που είχε ισχύσει εντονότερα το 1994 και λιγότερο το 1998, φαίνεται ότι περιορίσθηκε αισθητά στις τρίτες νομαρχιακές εκλογές του 2002, που πραγματοποιήθηκαν στο μέσον του εκλογικού κύκλου. Αυτές οι νομαρχιακές εκλογές χαρακτηρίσθηκαν πριν απ' όλα από πρωτοφανή αύξηση της συμμετοχής μεγαλύτερη και από εκείνη των εθνικών εκλογών, (7.180.000 ψηφοφόροι, έναντι 7.027.000 του 2000). Είναι προφανές ότι θετικό ρόλο στην αύξηση της συμμετοχής έπαιξε και η μεταρρύθμιση της εκλογικής διαδικασίας με την ανα-

σύνταξη των εκλογικών καταλόγων και την προώθηση της ψήφου στον τόπο κατοικίας των εκλογέων. Δεύτερον, το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης υπήρξε ασυνήθιστα αυξημένο. Τρίτον, παρατηρήθηκε μείωση των αντιεκλογικών πρακτικών (ακύρων, λευκών) κατά 1,61%, σε σχέση με το 1998. Τέταρτον, καταγράφηκε εμφανέστατα μεγαλύτερη κομματικοποίηση των υποψηφιοτήτων και δραστικός περιορισμός των 2πλών ψηφοδελτίων κομματικής απειθαρχίας, κατά περίπου 20%, σε σύγκριση με το 1998. Η σαφέστατη κομματικοποίηση της εκλογικής αναμέτρησης που επιδίωξε η Ν.Δ. και αποδέχθηκε τελικά το ΠΑΣΟΚ, ενισχύθηκε από: α) τη διεξαγωγή κεντρικών προεκλογικών εκστρατειών τύπου *εθνικών εκλογών*, από τα δύο μεγάλα κόμματα, β) την υιοθέτηση *κεντρικών πολιτικών μηνιμάτων* και, γ) την *άμεση εμπλοκή των πολιτικών αρχηγών στην προεκλογική κινητοποίηση*. Δημιούργησε δε για πρώτη φορά –σε αυτή την έκταση– συνθήκες «άτυπης» εθνικής αναμέτρησης. Επιπλέον, το 2002 παρατηρήθηκε εντυπωσιακή αύξηση των αμιγώς κομματικών υποψηφιοτήτων που προέρχονται από τα δύο μεγάλα κόμματα (ΠΑΣΟΚ, Ν.Δ.). Ο αριθμός των υποψηφίων νομαρχών που υποστήριξαν αποκλειστικά τα δύο κόμματα, αυξήθηκε από 57 το 1998 σε 90 το 2002, αντιπροσωπεύοντας τώρα το 40,7%, έναντι μόνον 21,9% το 1998 (πίνακας 4).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Μονοκομματικές υποψηφιότητες ΠΑΣΟΚ-Ν.Δ., 1998-2002

	N1998	N2002
ΠΑΣΟΚ	37	40
Ν.Δ.	20	50
ΠΑΣΟΚ+Ν.Δ.	57	90
Σύνολο Υποψηφίων Νομαρχών	262	221
Ποσοστό ΠΑΣΟΚ+Ν.Δ. επί του συνόλου των υποψηφίων Νομαρχών	21,8%	40,7%

Πηγή: Γ. Μαυρής, επεξεργασία εκλογικών αποτελεσμάτων.

Συμπερασματικά, οι νομαρχιακές εκλογές, με σαφώς κρισιμότερο θεσμικό αντικείμενο (νομαρχιακή αυτοδιοίκηση) από ό,τι οι δημοτικές ή οι ευρωεκλογές και εξ ορισμού μεγαλύτερη πολιτική σημασία, τοποθετούνται εγγύτερα στη βαθμίδα των εθνικών εκλογών

και χαρακτηρίζονται εντονότερα από τον κομματικό ανταγωνισμό. Μιλώντας σχηματικά, θα έλεγε κανείς ότι –χωρίς να καθίσταται– τείνουν περισσότερο προς τις βουλευτικές εκλογές και λιγότερο προς εκλογές Β΄ τάξεως. Και αυτό ίσχυσε περισσότερο από κάθε άλλη φορά στις νομαρχιακές του Οκτωβρίου του 2002.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- HEATH, A. - JOWEL, R. - CURTICE, J. - TAYLOR, B. (1996), «The 1994 European and local Elections: Abstention, Protest and Conversion», CREST, Working Paper No 46.
- HEATH, A. - McLEAN, I. - TAYLOR, B. (1997), «How much is at stake? Electoral behaviour in second-order Elections», CREST, Working Paper No 59.
- ΜΑΥΡΗΣ, Γ. (1994), «Νομαρχιακές εκλογές '94: Τι κατέγραψε το εκλογικό αποτέλεσμα του Α΄ γύρου», εφημ. *Καθημερινή*, 23.10.94.
- ΜΑΥΡΗΣ, Γ. (1998), «Η επιρροή των πολιτικών δυνάμεων στον Α΄ Γύρο των Νομαρχιακών εκλογών», εφημ. *Τα Νέα*, 16.10.98.
- ΜΑΥΡΗΣ Γ. (2002) «Η επιρροή των πολιτικών δυνάμεων στον Α΄ Γύρο των Νομαρχιακών εκλογών», εφημ. *Τα Νέα*, 17.10.02.
- REIF, K. (1984α), «National Electoral Cycles and European Elections 1979 and 1984», *Electoral Studies*, τχ. 3, σ. 244-255.
- REIF, K. (επιμ.) (1984β), *European Elections 1979/81 and 1984. Conclusion and Perspectives from Emperical Research*, Βερολίνο, Quorum.
- REIF, K. (1985α), «Ten Second-Order National Elections», στο K. Reif (επιμ.), *Ten European Elections*.
- REIF, K. (επιμ.) (1985β), *Ten European Elections: Campaigns and Results of the 1979/81 First Direct Elections to the European Parliament*, Aldershot, Gower.
- REIF, K. - SCHMITT, H. (1980), «Nine Second-order National Elections; A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results», *European Journal of Political Research*, τχ. 8, σ. 3-44.
- SCHMITT, H. (1983), «Party Government in Public Opinion: A European Cross-National Comparison», *European Journal of Political Research*, τχ. 11, σ. 353-376.
- SCHMITT, HERMANN - THOMASSEN, JACQUES (επιμ.) (2000), *Political Representation and Legitimacy in the European Union*, Oxford University Press, Οξφόρδη.
- SCHMITT, H. - THOMASSEN, J. (2000), «Dynamic Representation: The Case of European Integration», *European Union Politics*, τχ. 1, σ. 319-340.